

Wulpen op de Domelaar

Peter van den Akker

Al sinds 1996 ga ik af en toe vogels kijken op de zandwinplas de Domelaar bij Markelo. Mijn eerste bezoek aan de plas was op 5 april van dat jaar, welke toen nog veel kleiner was dan nu. Voor degenen die de plas niet kennen, deze ligt of beter liggen vlakbij de televisietoren van Markelo. Want tegenwoordig zijn er 2 Domelaars; namelijk een noordelijke en een zuidelijke plas. De zandwinning is verplaatst naar de zuidelijke plas, maar het zand wordt opgespoten en opgeslagen op de oude locatie bij de noordelijke plas. In deze omgeving zijn daarom altijd zandstrandjes te vinden welke veel worden gebruikt door vogels om zich te wassen, poetsen en slapen.

De Domelaar heeft mijn interesse omdat hier vrijwel altijd diverse soorten steltlopers verblijven en ik het interessant vind om hun aantallen te volgen. Voor en na het broedseizoen slapen er Scholeksters, Grutto's, Regenwulpen en Wulpen. Een telling op de Domelaar is nooit saai, want er slapen ook flinke aantallen meeuwen en ganzen. De Kokmeeuw is talrijk in de winter (tot circa 4.500 vogels) evenals soms de Stormmeeuw (maximaal 1.500 vogels). De Kleine Mantelmeeuw (zomer) en de Zilvermeeuw (herfst en winter) slapen er in kleinere aantallen (respectievelijk maxima van 450 en 150). De ganzen tenslotte slapen er vooral in de maanden oktober tot januari en tegenwoordig ook in behoorlijke aantallen; Toendrarietgans tot 1.500, Kolgans tot circa 250 en Grauwe Gans tot circa 450 vogels. De ganzen nemen de laatste 20 jaar geleidelijk in aantal toe.

In dit verhaal wil ik wat meer over de Wulp vertellen, deze soort heeft de laatste jaren mijn speciale aandacht gekregen en omdat 2019 is gekroond tot 'het jaar van de Wulp'!

Hoe tel ik de Wulpen?

Ik tel meestal vanaf een uur voor zonsopkomst totdat het zicht onvoldoende is geworden. Bij aankomst staan er altijd al Wulpen op het strand te poetsen of te slapen. Deze tel ik dan direct zo nauwkeurig mogelijk. Meestal kunnen de vogels dan nog individueel onderscheiden worden. Daarna tel ik zo goed mogelijk de invallende groepen. Voor de zekerheid herhaal ik de telling van de groep Wulpen enkele keren. Naar mate de groep groter wordt en de vogels dichter op elkaar staan te slapen wordt nauwkeurig tellen lastiger.

De invallende Wulpen gaan zich meestal eerst wassen; staande in het ondiepe water gaan ze door de knieën en steken daarna de kop in het water. Door hun kop op te heffen en de poten iets te strekken laten ze water over de rug lopen. Deze

beweging herhalen ze een aantal malen kort achter elkaar. Als alle veren goed nat zijn schudt de vogel zich uit en worden daarna alle veren met de snavel gepoetst. Als het verenpak op orde is gaat de vogel in de compacte groep staan slapen met de snavel op de rug tussen de veren. Alleen een verstoring, bijvoorbeeld door een roofvogel, brengt de vogels weer in beweging.

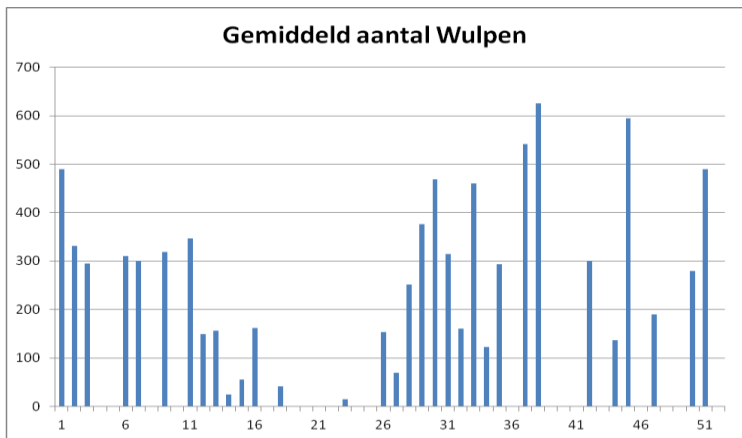
Een telling in de ochtend geeft uiteraard een ander patroon. Voordeel van deze telling is dat groepen afvliegende vogels nauwkeuriger geteld kunnen worden. Ze vliegen vaak één voor één af en vormen geleidelijk linies. De vogels kunnen dan individueel worden geteld. Een tweede voordeel van tellen in de ochtend is dat een beeld wordt verkregen in welke richting de vogels afvliegen en dus welke foerageergebieden worden gebruikt.

Een goede telpositie met overzicht over de slaappleaats en omgeving is belangrijk. Doordat de zandwinplas helemaal omgeven is met hekwerk kan eigenlijk maar vanaf 1 locatie worden geteld. Helaas betekent dit dat de Wulpen vanaf een behoorlijke afstand worden geteld en dat hierdoor kleine groepjes gemist kunnen worden.

De reden dat vogels gezamenlijke slaappleaatsen gebruiken heeft onder andere te maken met veiligheid. In een grote groep bijeen staan op een locatie die niet ongestoord door een roofvijand is te benaderen, verhindert dat vogels 's nachts makkelijk zijn te prederen. Tevens zouden vogels op de slaappleaats elkaar kunnen informeren over de ligging van goede foerageergebieden. Hoe is niet precies duidelijk, misschien dat hongerige vogels beter doorvoede vogels volgen bij het afvliegen.

Wanneer zijn de Wulpen aanwezig op de Domelaar?

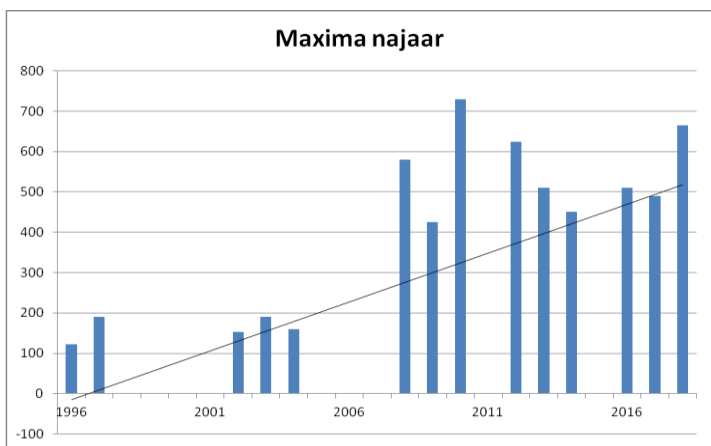
In figuur 1 heb ik het gemiddeld aantal getelde Wulpen per week opgenomen van al mijn tellingen. In totaal waren dit 78 tellingen, alleen in de jaren '90 heb ik tijdens 2 tellingen in januari geen Wulpen gezien. Tijdens de overige 76 tellingen verspreid over het jaar waren er altijd Wulpen aanwezig. Dus in de weken zonder balkje in de grafiek heb ik geen telling gedaan. Het maximum aantal Wulpen heb ik geteld op 7 nov 2010 en bedroeg 730 vogels. De hoogste aantallen zijn aanwezig van half september (week 37) tot half november (week 45). Na week 11 (half maart) nemen de aantallen af, wat veroorzaakt zal zijn door vertrek naar de broedgebieden. Ik vermoed dat de laatste Wulpen tot ongeveer half april (week 16) aanwezig zijn op de Domelaar en dat daarna enkele maanden geen Wulpen bij de plas slapen. Ik heb echter maar 1 telling in deze dalperiode gedaan, namelijk op 9 juni 2003 en telde toen 15 vogels (week 23). In ieder geval zijn de vogels terug vanaf begin juli (week 26) en misschien al wel in de tweede helft van juni.

Figuur 1. Gemiddeld aantal Wulpen op slaappleats Domelaar per standaardweek in de periode 1996 – 2018.

Neemt het aantal Wulpen toe?

In figuur 2 heb ik het maximum aantal getelde Wulpen in het najaar opgenomen. In jaren zonder staaf is niet geteld. De grafiek laat een toename zien; de trendlijn is stijgend. Aanvankelijk lag het maximum rond de 100 vogels en vanaf 2008 schommelde dit tussen de 4500 en 600 vogels. De toename komt overeen met de landelijke tendens van overwinterende Wulpen (Vogelatlas van Nederland).

Figuur 2. Maximum aantal getelde Wulpen in najaar in de periode 1996 - 2018

Waar foerageren de Wulpen van de Domelaar?

Ik heb nog niet gericht in de foerageergebieden gezocht waar en op welke percelen de Wulpen foerageren. Maar uit incidentele waarnemingen en op basis van de afvliegrichtingen kan worden afgeleid dat de vogels vooral in de broekgebieden rond Markelo en Holten foerageren: Larensche broek, Blankenbergische broek, Markelose broek, Stokkumerbroek, Gelselaarsche broek en mogelijk ook Holtense broek. Bij het afvliegen valt op dat de eerste groepen steeds richting Zuid en West afvliegen en latere groepen naar ZW. Deze laatste lijken ook dichter bij de slaappleats te foerageren en zouden daarom minder vliegtijd nodig hebben.

Waar broeden de vogels?

Ik had altijd het idee, zonder hiervoor aanwijzingen te hebben, dat de Wulpen die op de Domelaar slapen in de directe omgeving/regio broeden. Maar de laatste jaren zijn in Frankrijk en Duitsland een aantal overwinterende Wulpen gevangen en met zenders uitgerust. Van de 14 vogels bleken er 12 in Rusland te broeden, 1 in Finland en 1 in Wit-Rusland. Op <http://limitrack.univ-lr.fr> kunt u fraaie animaties van de trek van deze vogels bekijken. Zelfs maximale en gemiddelde vliegsnelheden zijn uit de GPS-gegevens af te leiden; Wulpen vliegen op trek tot 140km/uur! Eén van deze gezenderde vogels pleisterde van 14 – 31 juli 2017 nabij Culemborg in de polder Oude Hoeven en Everdingerwaard (zie artikel in Limosa 91 (2): 61-70). Daarna is deze vogel door getrokken naar het bruwelijke overwinteringsgebied aan de Franse kust. In de Everdingerwaard zijn een aantal slaappleats intensief geteld waaronder in de dalperiode van half april t/m juni. Hieruit blijkt dat de Wulpen vanaf begin/half juni uit het broedgebied terugkeren. Ook de animaties op limitrack laten zien dat de broedvogels uit Rusland in juni hun broedgebieden verlaten en tussen 15 en 20 juni terugkeren in hun winterkwartieren!

Plannen voor het Jaar van de Wulp?

In 2019 heb ik mij voorgenomen om de Wulpen op de Domelaar minimaal 1x/maand te gaan tellen en in de dalperiode 3-4x/maand. Ik ben benieuwd of de vogels op de Domelaar net als in de Everdingerwaard al in juni terugkeren uit de broedgebieden. Tevens wil ik in beeld brengen welke foerageergebieden de Wulpen gebruiken.

Peter van den Akker, akkervanden@yahoo.com